

EN MÀRIUS I EN *CARACREMADA*

I

El sol es començava a pondre i en Semònides i el seu fill tot just acabaven de travessar el Ticeris¹. Tot i que a l'estiu el riu portava molta menys aigua, passar d'una banda a l'altra sempre era feixuc. Les rodes del carro es quedaven encallades en el fang. Les àmfores buides i altres càrregues ajudaven a enfonsar-lo i, després d'una llarga jornada, tots dos estaven prou cansats.

Havien sortit d'Empúries a trenc d'alba, carregats de salaó. L'havien de transportar fins a una vil·la² que hi havia més enllà del braç sud del Ticeris, prop d'un altre riu que ni sabien com es deia. Hi havien arribat a l'inici de *l'hora sexta*³. Tot plegat més de cinc hores de camí. La vil·la estava més enllà d'una llacuna d'aigua dolça, enmig d'unes terres molt fèrtils. El sol daurava els seus camps de blat. Els esclaus feia poc que havien iniciat la sega. Es veien més de trenta homes i dones amb l'esquena vinclada i la falç a la mà, caminant els uns paral·lels als altres. Amb la mà esquerra agafaven un grapat d'espigues i amb un gest automàtic, la falç escapçava part de les tiges. Un nou gest automàtic portava les espigues a un sarró d'espart que duïen penjat.

En Màrius s'ho mirava sense gaire sorpresa. La imatge era ben semblant a les que ell podia veure als afores d'Empúries. Els gestos automàtics dels esclaus segadors li recordaren la seva feina. Esganyar⁴ el peix, posar-lo al brou, a les àmfores, tot eren gestos fets sense pensar.

La vil·la era com un petit poblet. Un mur de formigó envoltava les dependències principals: la casa de l'amo, els magatzems, els graners, els habitacles dels esclaus, les quadres del bestiar. Fora del mur hi havia altres construccions per guardar-hi grans eines del camp, alguns coberts i l'era. Més allunyades s'hi veïen petites cabanes d'altres treballadors de la vil·la. La calçada hi passava molt a prop. En Màrius va poder veure-hi un forn de ferrer encès i un taller on hi treballaven diverses cistellaires.

La porta de la vil·la estava oberta. Quan s'hi van apropar amb el carro, va sortir l'*ostiari*⁵.

—¿Qui sou? ¿Què voleu? —va fer amb un llatí imperfecte, propi d'un estranger.

—Jo sóc en Semònides i aquest és el meu fill Màrius. Venim d'Empúries i portem salaons de ca l'Horaci —va contestar el pare.

¹ Ticeris, nom llatí del riu Ter.

² La vil·la romana era una gran unitat d'explotació agrària pròpia del món romà, formada per les terres, la casa de l'amo i altres dependències.

³ *L'hora sexta* va de les 10'45 a les 12'00h.

⁴ Acció d'arrancar el cap i les vísceres del peix per netejar-lo.

⁵ L'*ostiari*, en el món romà, és l'encarregat de vetllar per la porta de la casa. Solia ser un esclau.

—Benvinguts a la vil·la d'en Màxim Vinici. Vaig a buscar l'*administrator*⁶ perquè us digui on heu de descarregar i us pagui la comanda —digué l'ostiari tot travessant el pati d'entrada—. Vinc tot seguit.

El pare i en Màrius s'esperaven al pas de la porta. En Semònides va baixar del carro i s'apropà al cap dels dos bous. Els passà la mà pel front. Se'ls estimava molt. Feia ja uns quants anys que en tenia cura. Era una de les seves feines a la factoria. Fins i tot els hi havia posat un nom a cadascun: Minos i Taurus.

Del fons del pati tornava l'*ostiari* amb un home ja gran, rodanxó, de mitja alçada i el cap ben calb. Es presentà.

—¡Benvinguts! Sóc l'Aleci, l'*administrator* d'en Màxim Vinici. ¿Porteu tot l'encàrrec? —La seva veu era enrogallada i amb un cert to ampul·lós.

—Us portem 25 àmfors de salaó de primera qualitat, 15 de qualitat inferior, 15 vasos de liquamen⁷, 20 d'hallec⁸ i 3 de garum⁹ a la manera de Scaurus¹⁰ —el pare es mirà l'*administrator*—. En total són 33 denaris.

—Us pagaré amb plata de la bona —va fer comptes—. Seran dos pesos dels mitjans¹¹. Sabeu que som honrats.

En Semònides no va fer cap comentari. La casa d'en Màxim Vinici era bona clienta del negoci. Pagava a l'acte i sense discutir. Ell, però, hauria preferit no haver de cobrar. Qui sap què li podia passar de tornada. Per això, quan ja s'havien allunyat de la vil·la, va entaforar la plata en un amagatall sota el carro. Solament el sabien ell i el seu fill.

—Pare —va fer en Màrius—. ¿Quan menjarem?

Portaven la bossa que la Safo havia preparat de matinada. Hi havia el de sempre: pa, formatge, avellanes i figues seques, i una ampolleta amb vi. Pel camí havien trobat uns pruners i havien recollit uns quants fruits, els més madurs.

—¿Per què els recollim ara i no a la tornada? — havia preguntat en Màrius.

—Si menges fruita calenta del sol et pot fer mal de ventre — li contestà en Semònides.

⁶ L'*administrator* era qui tenia cura de la gestió dels bens materials.

⁷ Salsa molt líquida que surt del primer filtrat del garum.

⁸ Salsa més espesa i de menor qualitat aconseguida després d'un segon o tercer filtrat del garum.

⁹ Salsa de sabor molt forta feta amb peix macerat amb sal.

¹⁰ Garum preparat segons una recepta pròpia d'un fabricant anomenat Scaurus de la ciutat de Pompeia i que combinava el peix amb herbes aromàtiques.

¹¹ A vegades dins l'Imperi podia faltar moneda, llavors es pagava en el pes equivalent en plata. En aquest cas ha de pagar 33 denaris i cada denari pesava 4,5 grams de plata. Per això haurien pagat amb 148'5 grams de plata (dos pesos de 75 grams cadascun).

II

En Semònides volia aprofitar el viatge. Tot i que ja era avançada *l'hora septima*¹², molt tard per dinar, li va explicar al seu fill que volia anar a menjar a prop d'un antic *oppidum*¹³ abandonat. Allà hi havia una font i volia remenar enmig de les cases enrunades.

Es desviaren cap a la dreta, per un corriol fressat. Per com estaven les mates de la vora del camí, semblava que feia temps que no hi passava ningú. Al fons, per on surt el sol, hi havia un petit turó cobert d'arbres i matolls.

El camí es tornava costerut. De sobte, després d'un revolt cap a la dreta, es trobaren al davant unes muralles enormes, de pedra com les d'Empúries, però molt més ben fetes. Les torres eren totes circulars, menys una de quadrada. Tenien una alçada formidable i dues portes, una més petita cap a Empúries, i una altra imponent a migdia. També es veien els eixidors del clavegueram.

En Màrius s'ho mirava embadalit. Els seus ulls reflectien la sorpresa del que estava veient.

—Pare, ¿què és aquest lloc? —preguntà en veu baixa.

—És un antic *oppidum* que fa molt de temps va ser abandonat no se sap molt bé perquè —contestà el pare.

En Màrius estava un xic espantat, com si el lloc pogués estar ple d'esperits dels que a vegades no deixen dormir.

—Aquest poblat és més antic que la nostra ciutat —li explicà en Semònides—. Quan els nostres avantpassats van desembarcar a la *Palaiàpolis*, aquest *oppidum* feia temps que existia.

—¿Els qui vivien aquí, eren herois antics? —preguntà en Màrius, que ja s'imaginava el poble ple d'Heracles, Teseu i altres com ells.

—No, fill meu —feu pacient el pare—. Hi vivien dones i homes com nosaltres. Bé, semblants als *indiketes*¹⁴ que viuen davant de la nostra ciutat.

—¿Com l'Akín i la Isol? —exclamà sorprès en Màrius.

—Exactament —contestà el pare.

—Però ells són incapaços de fer una muralla com aquesta —en Màrius no entenia res de res.

¹² *L'hora septima*, a l'estiu, anava de les 12'00 a les 13'15h.

¹³ Poblat fortificat situat en un lloc enlairat.

¹⁴ Poble iber que vivia a la zona de l'Empordà. Les seves principals ciutats eren Indika (no localitzada) i Ullastret.

—Sí, fill meu, nosaltres els grecs sabem moltes coses, i els romans també, tot i que ens han copiat molt. Però els indiketes era un poble que també tenia molts coneixements. Et puc assegurar que aquestes muralles, molt millors que les de la nostra ciutat, les van fer ells ben sols. —En Semònides sempre volia educar en Màrius a acceptar que els altres pobles eren tan bons com els grecs o els romans.

Es pararen prop d'una font i menjaren el dinar. En un no res en Màrius s'havia acabat la seva part i ja agafava les prunes. Algunes encara verdejaven una mica, però altres eren ben dolces. En Semònides, per culpa de les dents, menjava més a poc a poc. Es mirava el seu fill i pensava quin seria el seu futur. De ben segur no massa diferent al seu mateix.

Havia lligat el carro a un arbre, prop d'una cisterna força gran. Les cases eren ensorrades i tot tenia l'aparença d'un poble fantasma. El pare va agafar un antic carrer que seguia la direcció d'Empúries. Al fons es veien les muntanyes arrodonides que també es podien observar des de casa seva. Buscava alguna cosa.

—Pare, ¿què cerques? — feu en Màrius.

—En tot aquest barri hi havia cases i podem trobar-hi alguna cosa —contestà en Semònides.

Remenava entremig de les pedres. Va apartar uns ferros vells, molt rovellats, que semblaven antigues espases. També hi havia vasos trencats, plats i olles. De sobte en Semònides feu una exclamació. Acabava de trobar el magatzem abandonat d'un terrissaire. S'hi apilaven un grapat de teules, moltes eren trencades, però altres senceres.

—Això anirà molt bé —explicà en Semònides— Volia arreglar el teulat de casa que cada dia deixa passar més aigua quan plou. Ajuda'm a agafar-ne i carregar-les.

En Màrius anà a buscar el carro, el deslligà i el portà fins on era el seu pare. Entre els dos carregaren unes quantes dotzenes de teules. També havien trobat quatre gerros de color groguenc, de parets verticals¹⁵ que el pare pensava que servirien per la *taberna* de la Safo.

En Màrius va veure una cosa que brillava. S'hi apropà. Era una moneda de plata, gastada i feta malbé.

—Pare — cridà esverat—, he trobat una moneda.

—Ara vinc —contestà precipitadament en Semònides—; on n'hi ha una se'n poden trobar més.

Començaren a buscar. Aixecaren pedres, moqueren troncs i matolls i en trobaren tres més, totes de plata.

¹⁵ Es refereix a un tipus de vas anomenat kalathos propi del món ibèric.

—Noi, això és un petit tresor —digué el pare—, però que quedi entre tu i jo, sinó es pensaran que l’hem agafat del pagament de can Màxim Vinici.

Amb les troballes fetes, tornaren cap al carro, disposats a fer el camí de retorn. Quan passaven per davant d’una casa més ben conservada, enganxada a la muralla, en Semònides es parà un moment.

—Aquesta és la casa d’en *Caracremada* — digué al seu fill.

—¿Qui era? —feu encuriós en Màrius.

—És una llarga història. Me l’explicà el meu pare, que ho havia sentit del seu. Una estona te l’explicaré.

III

L’última llum del dia il·luminava la muralla d’Empúries. El carro s’apropava lentament i pesada cap a la porta.

—Un xic més tard i trobem la porta tancada¹⁶ — digué el pare.

Saludaren als soldats que hi havia a la porta i entraren cap a la ciutat. Van deixar el carro davant de casa seva. Van descarregar les teules i les entraren dins la *taberna*. La Safo, en sentir remor havia sortit a trobar-los.

—M’heu fet patir. ¿D’on veniu tan tard? — digué.

En Màrius li va fer un petó i el pare li feu un gest amb el cap. Un cop les teules van ser descarregades en Semònides agafà el carro, s’arribà fins a l’àgora, el va girar i se’n va anar cap a la factoria. Va deixar-lo al pati.

—Pare —digué en Màrius, quan aquest entrava a casa—, ¿ja has agafat la plata?

En Semònides sortí corrent, esverat. S’havia deixat la plata a l’amagatall del carro. Per sort encara hi era. Quan tornà a casa el menjar estava a punt.

Mentre sopaven, parlaren amb la Safo de com havia anat el dia. En Màrius li va explicar com n’era de fantàstic l’*oppidum* i com l’havia sorprès que els *indiketes* d’abans sabessin construir aquelles muralles. El pare li ensenyà les tres monedes de plata.

—Amb això podrem comprar les gerres que ens fan falta a la *taberna* —va dir la Safo—, i algun vestit per a tots tres, que ja ens convé.

En Màrius se sentia cofoi; de fet ell havia trobat la primera moneda. Una troballa així era com una petita fortuna. Potser caldria tornar-hi anar una altra vegada. De sobte recordà la casa on el pare havia parat al marxar. I li tornà a la memòria el nom d’en *Caracremada*.

¹⁶ Les portes de les ciutats se solien tancar de nit.

—Pare, ¿qui era en *Caracremada*? —.

La Safo es posà el dit davant dels llavis fent-lo callar i es girà de sobte cap en Semònides mirant-lo de fit a fit.

—No li hauràs explicat res! —digué.

—Un dia o altre ho haurà de saber —contestà resignadament el pare.

Les orelles d'en Màrius semblava que s'havien fet més grans de cop. Llavors la mare es decidí a explicar-li, enraonant baixet perquè ningú no els sentís. Li digué que aquest, en *Caracremada*, fou un *indiketa* molt important. I que un fill d'un fill d'un fill seu es va casar amb la mare de la mare de la mare de la Safo.

—¿I què té d'estrany? —preguntà en Màrius.

—Si es recordés que tenim avantpassats *indiketes*, ens mirarien com a metecs¹⁷ i no ens deixarien participar a les assemblees i a altres llocs —li explicà la Safo.— Ha de quedar com un secret.

—La mare ha dit que en *Caracremada* havia estat important —en Màrius ja s'havia fet seu el nou avantpassat—. ¿Què va fer?

—Quan vagis al llit t'explicaré la seva història —li replicà el pare.

S'aixecaren dels escambells, els entraren a la *taberna* i anaren a fer un volt fins a l'àgora. Abans, però, la Safo va palpar la bossa que portava penjada al coll i per dins del vestit. Hi havia el petit tresor de les tres monedes. En Semònides, se'n va anar cap a la casa de l'Horaci, l'amo de la factoria de salaons, a la ciutat de dalt. Li anava a portar la plata de la venda feta aquell dia. Després es retrobarien amb la Safo i en Màrius a la plaça.

IV

Tot i que ja feia més d'un any que en Màrius havia deixat l'escola i treballava a la factoria de salaons, encara li agradava que el pare li expliqués històries abans d'anar a dormir. Aquella nit, era inevitable, tocava la d'en *Caracremada*.

—La història d'en *Caracremada* va passar fa molt i molt de temps, quan l'*oppidum* que has vist era una ciutat rica, amb uns camps de conreu fantàstics. Les llacunes i els rius els donaven caça i pesca. I les muralles la feien molt segura.

»En *Caracremada* de veritat es deia Indil, i era fill d'un ferrer. Vivien en una casa de planta baixa enganxada a la muralla. Era força nova. Hi havia el pare i la mare, l'Indil i tres germanes més, i l'àvia.

¹⁷ Els metecs eren un grup dins la societat grega, que es caracteritzaven per tenir ascendents no grecs. Avui en dia es sinònim d'estranger.

»El sòcol de la casa era de pedra i les parets de tovot¹⁸. Semblant a la nostra tova però més gruixut i estret. La teulada era a dues vessants, feta de branques aguantades per bigues de fusta, recobertes per fora amb fang. També les parets es recobrien de fang, per fer-les impermeables.

»A dins hi havia diferents habitacions. Les parets estaven arrebossades amb fang i pintades de vermell. Hi havia una llar a la sala gran. El fum sortia per un forat fet al sostre. La seva casa era molt més gran que la nostra.

»L'obrador del pare de l'Indil era en una habitació que donava al carrer pel cantó de migdia de la casa. Hi havia el forn del ferrer i totes les eines. Era dels pocs en tota la regió que sabia forjar el ferro. Els altres ferrers només sabien treballar el coure i el bronze. Ell n'havia après d'un viatger que havia vingut de més enllà de les muntanyes del septentrió¹⁹ que es veuen a l'horitzó²⁰. Les seves eines i les seves armes eren més bones i més dures. Per això venien de lluny a comprar-li i es feu ric.

»Un dia, l'Indil que devia tenir un any més que tu tens ara, es va llevar. I féu com sempre. Després d'esmorzar, va anar a veure el pare. Se sentia el martell que picava fort. Quan ja estava gairebé a la porta veié les guspises del ferro encès colpejat pel pare que el mirà i li demanà que anés a buscar aigua. La necessitava per refredar el ferro i trempar-lo²¹.

»Ell agafà dues gerres i va anar-se'n cap a la cisterna baixa, prop de la gran porta d'entrada. Hi havia molta gent fent cua i va seguir el carrer que anava cap amunt, cap el temple. Allí hi havia la gran cisterna. També hi havia gent esperant-se, però menys. Quan li va tocar, s'apropà al brocal²² i va omplir les dues gerres. Les portà al pare.

»L'Indil li explicà, que hi havia poca aigua. El ferrer va comentar que feia massa temps que no plovia, que les cisternes estaven massa buides i tot estava ressec, fins i tot la collita seria dolenta. Era ben veritat, la llacuna que envoltava el poble s'havia fet molt més petita. Quan hi passejaven per la vora s'hi trobaven molts peixos morts.

»El noi sortí de l'obrador i va baixar cap a la part nova del poble, tot mirant les arrodonides muntanyes del fons de la plana²³. Allí hi havia cases més senzilles que les seves i hi vivien alguns dels seus amics. Se solien trobar a la plaça per jugar a pilota o a córrer, com ho feu vosaltres.«

—Si jugaven i menjaven com nosaltres, ¿també parlaven com nosaltres? —digué en Màrius interrompent la història d'en Semònides.

—No, parlaven la seva pròpia llengua, però era tan complicada que avui s'ha perdut i ja ningú no la coneix²⁴. Ara parlen el llatí dels romans.

¹⁸ Maó sense coure, assecat al sol, més gruixut i estret que la tova.

¹⁹ Nord

²⁰ Es refereix als Pirineus.

²¹ És una tècnica metal·lúrgica que consisteix en escalfar molt el metall i refredar-lo sobtadament per donar-li més duresa i elasticitat.

²² Boca de la cisterna.

²³ Es refereix al Montgrí.

²⁴ La llengua ibera avui en dia segueix essent desconeguda.

»Has de tenir en compte que eren com nosaltres, o molt semblants. Bé, tornant a l'Indil, estava baixant cap la ciutat nova, on es parlava de fer reformes, allargar la muralla i obrir nous carrers. De sobte va sentir rebombori, crits i sorolls, campanes que repicaven. Es girà i va veure que prop d'on estava casa seva sortia fum.

»Foc, foc! cridava la gent. Ell girà cua i anà corrent cap a casa seva. Ja començava a cremar. El foc havia començat a la casa del cantó, però s'anava estenent ràpidament. Veié el pare, la seva mare i les seves germanes que acabaven de treure les eines de l'obra. El pare tornà a entrar a buscar el ferro. Cal dir que no estaven pas gaire espantats. El foc era habitual que cremés més d'un cop les cases d'una part del poblat. Perdrien alguns plats i olles, alguns vestits i mobles i poca cosa més. Res que no es pogués tornar a tenir ben aviat. El que calia era que no s'estengués.

»De sobte l'Indil sentí un esgarip que venia de casa i s'adonà que l'àvia no hi era. Sense pensar-s'hi obrí la porta i entrà dins la casa on el foc anava creixent. L'àvia, molt gran i un xic coixa, era arraulida en un racó. El noi l'agafà i l'arrossegà cap a fora. El pare li donà la mà i la tragué. Quan l'Indil anava a sortir, un dels peus drets de fusta²⁵ va cedir i la jàssera²⁶ va caure atrapant-lo. Tots els homes van ajudar a aixecar la gran biga i van poder treure l'Indil. El cop li havia partit una espatlla, però el pitjor fou que mitja cara li va quedar del tot cremada.

»Entre els *indiketes*, com per a nosaltres, els ancians eren molt importants. Per això tothom va considerar que l'acte de l'Indil havia estat heroic. Tant que el govern de la ciutat va decidir pagar la reconstrucció de la casa, la que vas veure l'altre dia. I com a respecte a partir de llavors tothom l'anomenà en *Caracremada*, en record de la seva heroïcitat.

»De resultes de l'incendi, la ciutat va eixamplar les muralles i va construir un nou barri més modern, amb carrers més amples i clavegueram. Allí hi varen poder anar a viure tots els que tenien les seves barraques fora de la muralla, ja que la ciutat s'havia fet petita per a tanta gent.

»Quan va ser més gran l'Indil es va casar amb la filla d'un dels homes més nobles de l'*oppidum* i amb el prestigi que tenia es convertí en el seu cap. I aquest va ser el pare d'un dels teus avantpassats.«

En Màrius tenia els ulls clucs i en Semònides s'aixecà lentament, per no despertar-lo. Quan ja era al pas de la porta a punt de baixar, el noi li digué:

—Pare, hem de tornar a l'*oppidum*, vull veure la casa d'en *Caracremada*.

—D'acord, —digué complaent en Semònides— ara dorm. Bona nit.

—Bona nit, pare.

²⁵ Peu dret de fusta: troncs d'arbre més o menys treballat que serveix de suport de les bigues.

²⁶ La jàssera és una biga de grans dimensions que sosté altres bigues.